

Redaktionelt forord

Det danske velfærdssamfund

Det danske velfærdssamfund er under stadig forandring. Indtil videre er det lykkedes at opretholde et samfund, der kombinerer høj velstand med en høj grad af lighed, men modellen udfordres af øgede globalisering, øget migration og af økonomiske og velfærdspolitiske krav fra EU. Det store spørgsmål er, om de udefra kommende forandringer vil betyde en gradvis nedbrydning af modellen, eller om løbende tilpasning muliggør overlevelsen af det universelle lighedsskabende velfærdssamfund. I dette temanummer er det først og fremmest ambitionen at præsentere de dilemmaer, der præger den samfundsmodel, der blev til i en tid, hvor nationalstatens grænser var langt skarpere.

Lisbeth Pedersen indleder nummeret med at præsentere den nordiske velfærdssamfund som en samfundskonstruktion, der grundlæggende hviler på tre interagerende søjler: En solid makroøkonomisk politik, et velreguleret arbejdsmarked og universelle offentlige velfærdsordninger. Artiklen giver et kort historisk overblik over politiske udviklingstræk inden for de tre søjler og et bud på velfærdsstatens udfordringer. Artiklen konkluderer – ikke overraskende – at velfærdssamfundets lighedsideal er voldsomt udfordret af den øgede globalisering, og løfter afslutningsvis en imaginær pegefinger om ikke at glemme betydningen af de sociale fællesskaber, der har været velfærdssamfundets bærekraft.

I Jørn Henrik Petersens artikel præsenteres ideen om, at velfærdsstaten er en verdsliggørelse og kollektivisering af den kristne næstekærlighed i Luthers forstand. Vi er alle en del af et samfund, hvor der hersker retfærdighed, lighed og solidaritet, og hvor vi har ansvaret for at forsørge hinanden. Men modellen kræver også mådehold, generøsitet og arbejdsvilje. I modsætning til den solidariske lighedsskabende velfærdsstat forstår konkurrencestaten det enkelte individ som økonomisk tænkende og egennyttigt.

Mogens Lykketofts artikel bekræfter på mange måder forståelsen af velfærdsstaten som et samfund, hvor borgerne arbejder for hinanden og sørger for hinanden. Midlet er en høj progressiv beskatning, der skaffer finansiering til uddannelse af høj kvalitet, sundhed, ældreomsorg, børnepasning. Derfor skal skattesystemet fungere effektivt og opfattes som retfærdigt. Også her sættes tankningen om velfærdsstaten i modsætning til den forståelse, at mennesker kun vil arbejde, hvis vi mindsker ydelser, øger ulighed og sænker skatterne.

Den kollektive regulering af løn og arbejdsvilkår er tæt forbundet med den universelle velfærdsstat og har traditionelt og historisk bidraget til at sikre mod ulighed. I Laust Høgedahl og Henning Jørgensens artikel rejser spørgsmålet om markedskræfterne i stigende grad overtager regulering af løn og arbejdsvilkår. Artiklen præsenterer bl.a. en undersøgelse, der viser, at der på den ene side er bred opbakning bag aftalereguleringen.

På den anden side ønsker en stor andel af lønmodtagerne almengøring og lovbestemt mindsteløn som værn mod social dumping. Et sådant værn er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med opbakning til de aftalebærende fagforeninger.

Men er der generelt opbakning til velfærdsstaten? I meget høj grad konkluderer artiklen fra Jørgen Goul Andersen. Der er i høj grad støtte den universelle velfærdsservice som sundhedsvæsen, daginstitutioner og uddannelse og tilmed faldende tilslutning til privatisering. Til gengæld er der varierende tilslutning til at bruge offentlige midler på overførselsindkomster til forskellige befolkningsgrupper. Villigheden til at understøtte gamle og syge ligger højt, mens et flertal i befolkningen mener, at der bruges for mange penge på indvandrere og flygtninge.

Velfærdspolitik er overvejende et nationalt område. Men i Jon Kvists artikel beskrives, hvordan den nationale velfærdspolitik er stærkt påvirket af EU-samarbejdet omkring politisk makroøkonomisk koordinering og af domstolsafgørelser, som søger at sikre den fri bevægelighed. Over årene er der sket en stigning i omfanget af persongrupper, der har ret til stadig flere ydelser fra andre lande, end de kommer fra, arbejder i eller bor i. Det nationale modsvar er en reduktion af velfærdsydelsers adgang, størrelse eller kvalitet.

Et andet eksempel på velfærdsstatens begrænsning og dilemmaer finder vi i Vibeke Anderssons artikel om de uledsagede mindreårige asylansøgere. Artiklen diskuterer skismaet mellem de konventioner, der omhandler børns rettigheder, og den danske velfærdsstats egeninteresser. Velfærdsstatens princip om at holde hånden under svage og sårbare mennesker og pligten til at følge internationale konventioner og guidelines støder tydeligt sammen med politiske interesser i at begrænse antallet af asylansøgere i Danmark.

Terkel Christiansen og Jørgen T. Lauridsen sætter i deres artikel fokus på de indkomstrelaterede uligheder med særligt fokus på pensionisterne. Tidligere undersøgelser har vist at denne ulighed var forholdsvis høj for Danmark, hvor indkomstfordelingen ellers er blandt de mest lige. Artiklen belyser om der de seneste godt 10 år er sket en ændring i pensionisternes indkomstrelaterede uligheder.

Så, lille velfærdsstat, hvad nu? Skal vi opgive idealet om lighed og fællesskab? Vil nationalstaten genopstå i ny, mere afgrænset form, så presset fra den omkringliggende verden aftager? Eller kan vi trods de voldsomme forandringer, der følger af en stærkere globalisering finde en balance, der skaber håbe for et både konkurrencedygtigt og lighedsskabende velfærdssamfund.

Vi kan måske passende afslutte med et Niels Helveg Petersencitat i Jørn Henrik Petersens artikel ”ja, tja, bum bum bum”.

Gæsteredaktører

Mie Dalskov Pihl, chefanalytiker, AE Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Niels Ploug, afdelingsdirektør, Danmarks Statistik

Lisbeth Pedersen, forskningschef, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd